

Funded by
the European Union

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"
UNIVERSITY OF "KYIV-MOHYLA ACADEMY"**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК
LAW SCHOOL**

РОБОЧИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИМІР ОБОРОНИ І БЕЗПЕКИ»
"EU Law: Security and Defence Dimension"**

**Освітня програма «право»
Мова навчання - українська**

**Jean Monnet Chair,
Jean Monnet Center of Excellence**

2024

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

**Робочий тематичний план навчальної дисципліни
ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИМІР ОБОРОНИ І
БЕЗПЕКИ (EU Law: Security and Defence Dimension)**

Загальний обсяг – 5 кредитів.

Лекційні заняття – 26 годин, групові заняття – 24 годин.

Самостійна робота – 100 год.

Екзамен

Викладачі:

Роман Петров, д.ю.н., доктор філософії (Велика Британія), професор, керівник Центру ім. Жана Моне з європейських студій НаУКМА, завідувач кафедри міжнародного та європейського права НаУКМА, керівник кафедри ім. Жана Моне з права ЄС, почесний президент ВГО «Українська асоціація європейських студій».

Оксана Головка-Гавришева, к.ю.н., доцентка, керівниця Центру досконалості ім. Жана Моне ЛНУ ім. Івана Франка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права НаУКМА, президент ВГО «Українська асоціація європейських студій».

Микола Колотило, старший викладач, магістр (LLM) Європейського права (Коледж Європи, Бельгія), юрист Європейського Суду з прав людини.

АНОТАЦІЯ

Метою курсу є вивчення правових аспектів інституційної та правової систем Європейського Союзу (ЄС), політики оборони і безпеки ЄС, розмежування компетенції ЄС, засад внутрішнього ринку та спільних політик ЄС. При вивченні курсу приділяється особлива увага правовим аспектам імплементації і застосуванню Угоди про асоціацію (УА) між Україною та ЄС.

“Право Європейського Союзу” вивчається на лекціях, семінарських та позакласних заняттях. Під час лекцій студенти одержують додаткові питання для обговорення на семінарах. Щомісяця студенти матимуть можливість відвідувати позакласні заняття, де викладач індивідуально буде роз’яснювати окремі теми курсу. Кожний студент повинен підготувати індивідуальний науковий проект та зробити коротку презентацію з обраної теми. Запрошуємо студентів писати курсові роботи з тематики даного курсу.

Оцінка роботи студентів складатиметься з трьох основних показників: 1) оцінка поточної роботи протягом семестру (підготовка та презентація індивідуального науково-практичного проекту/здійснення порівняльно-правового аналізу та інші форми участі (визначено у критеріях оцінювання, (наприклад активна участь у семінарських заняттях, отримання сертифікату про проходження он-лайн курсу «Угода про асоціацію Україна-ЄС», друк наукових статей, тощо) (максимум 40 балів); 2) складання контрольного модульного тесту (максимум 20 балів); 3) письмовий екзамен (максимум 40 балів).

Слухачі курсу попереджаються про необхідність суворого дотримання правил академічної доброчесності в усіх формах роботи, як-то визначено в [Положенні про академічну доброчесність](#) в НаУКМА від 17.03.2018 р. та визнаним стандартам [міжнародної практики академічної доброчесності](#). Використання тексту інших авторів в письмових та учбових роботах припускається за

умови застосування лапок та оформлених посилань. У разі їх відсутності робота студента буде вважатися порушенням правил академічної доброчесності.

Тема	Лекції (години)	Групові заняття (години)
Семестр 7 (осінній)		
Тема 1. Історія європейської інтеграції.	2	2
Тема 2. Інститути Європейського Союзу.	4	4
Тема 3. Джерела права Європейського Союзу	2	2
Тема 4. Співвідношення права Європейського Союзу та національних правових систем держав-членів Європейського Союзу	2	2
Тема 5. Права людини в Європейському Союзі	2	2
Тема 6. Внутрішній ринок Європейського Союзу. Свободи внутрішнього ринку Європейського Союзу	4	4
Тема 7. Економічний та Валютний Союз.	2	2
Тема 8. Спільна політика оборони і безпеки ЄС.	2	
Тема 9. Угода про асоціацію між ЄС і Україною. Наближення законодавства України до <i>acquis</i> Європейського Союзу. Процедура вступу України до ЄС.	4	4
Тема 10. Громадянство Європейського Союзу та правове становище громадян третіх країн в Європейському Союзі.	2	2
	Разом	24

Екзамен

Тема 1. Історія європейської інтеграції. Правове становище Європейського Союзу як міжнародної організації

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Історичні, економічні та політичні засади інтеграції в Європі.
2. Договір про Співтовариство.
3. Єдиний Європейський Акт.
4. Маастрихтський договір.
5. Амстердамський договір та реформування ЄС. Ніццький договір.
6. Європейський Конвент та конституційна реформа ЄС. Лісабонський договір.
7. Вихід держав-членів з ЄС. Вихід Великої Британії з ЄС «Брекзїт» у 2020 р..
8. Сучасна структура ЄС та необхідність реформування ЄС. Конференція майбутнього ЄС у 2021-2022 р.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Первинне право ЄС доступно англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
2. Текст «The EU-UK Withdrawal Agreement» доступний на <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12019W/TXT\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12019W/TXT(02)&from=EN)>.
3. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України №237/94-ВР від 11.10.1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994, №46. (бібліотека НаУКМА).

4. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами: Закон України №1678 - VII від 16.09.2014 р. // Відомості Верховної Ради України, 2014, №40. (бібліотека НаУКМА).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України: Указ Президента України №448/2021.

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С. (бібліотека НаУКМА).
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Муравйов В., Смирнова К. Європейське право: правова категорія, наука, доктрина // Право України, № 4, 2011, С 141-147 (бібліотека НаУКМА).
4. Макаруха З. Правове регулювання розвитку простору свободи, безпеки та юстиції в рамках ЄС: реформи Лісабонського договору 2007 року// Право України, №11, 2010, С 188-194 (бібліотека НаУКМА).
5. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2d edition (бібліотека Центру ім. Жана Моне).
6. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6th edition (бібліотека Центру ім. Жана Моне).

Тема 2. Інститути Європейського Союзу. Роль Європейського Суду Правосуддя у тлумаченні права Європейського Союзу

Лекції – 4 год., групові заняття – 4 год., самостійна робота – 20 год.

1. Рада ЄС та її компетенція.
2. Комісія та її компетенція.
3. Європейська Рада.
4. Роль Європейського Парламенту в законодавчій процедурі.
5. Види законодавчих процедур у ЄС.
6. Роль Суду ЄС у правотворчому процесі:
7. Інші інститути ЄС: Загальний Суд, ЄЦБ.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.

2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія / Т.В. Комарова – Харків: Право, 2018.– 528 С.
4. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права. – Право України. – 2011. - № 5, С. 142 – 147.
16. Петров Р.А., Федорчук Д.Е. Телеологічне тлумачення як спосіб забезпечення ефективності права за практикою Європейського Суду Правосуддя // Правничий часопис Донецького університету. - 1999. -№ 3. – С.24-31.
17. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6-th edition.

Тема 3. Джерела права Європейського Союзу

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Джерела права ЄС:
  - а) Установчі договори ЄС та протоколи до нього разом із наступними змінами та доповненнями, інші договори;
  - б) міжнародні угоди;
  - в) “вторинне законодавство” (регламенти, рішення, директиви, висновки та рекомендації);
  - г) рішення Суду ЄС з тлумачення права ЄС;
  - д) *acquis* ЄС.
2. Основні принципи права ЄС:
  - а) правової визначеності;
  - б) пропорційності;
  - в) рівності;
  - г) субсидіарності;
  - д) поваги до фундаментальних прав людини.
3. Інші джерела права ЄС.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Берлінгауер А. «М'яке право» проти «жорсткого права» в Європейському Союзі // Право України.- 2013.-№6.-С. 153-159.
4. Муравйов В. Міжнародні угоди Європейського Союзу та *acquis communautaire* // Право України.-2012.-№3-4.-С. 306-320.

5. Шпакович О. Принципи субсидіарності та пропорційності у праві Європейського Союзу // Право України.-2012.-№3-4.-С. 321-328.
6. Смирнова К. Концепція «м'якого» права (soft law) в Європейському Союзі // Право України.-2012.-№3-4.-С. 329-336.
7. Стогова О. Субсидіарність як принцип функціонування Європейського Союзу // Підприємництво, господарство і право - 2012-№8-С.124-127.
8. Хавронюк А. Загальні принципи права (досвід Європейського Союзу) // Підприємництво, господарство і право - 2012-№ 4-С.106-110.
9. Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська Комісія // Право України.-2011.-№10.-С.154-167.
10. Анакіна Т. Прецедентні рішення суду європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС // Підприємництво, господарство і право- 2008-№ 2-С.49-52.
11. Анакіна Т. Особливості відхилення від принципу *stare decisis* судами Європейського Союзу // Підприємництво, господарство і право- 2008- № 3-С.22-26.
12. Шевчук С. Європейська концепція «усталеної судової практики» та її вплив на правотворчу функцію Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України.-2008-№2-С.93-101.
13. Темченко В. Принцип передбачуваності закону в прецедентній практиці Євросуду.- Право України. – 2007.- № 7, С. 128- 131.
17. Андрійчук О. Про примат Європейського права // Юридичний журнал. – 2007. – № 7-8. – С. 38-57
18. Андрійчук О. Місце принципу взаємності в системі Європейського права // Юридичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 95 – 96.
19. Андрійчук О. Роль комунітарних принципів у процесі застосування права ЄС // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 49 – 53.
20. Андрійчук О. Роль загальних правових принципів у процесі застосування Європейського права // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 45 – 48.
21. Кузьо М. До питання про онтологію Європейського права // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 45 – 53.
22. Стрельцова О. Співвідношення понять судового прецеденту та судової практики (теоретичний аспект) // Право України.-2004.-№10.-С.136-140.
23. Петров Р.А. Поняття „*acquis communautaire*” у праві Європейського Союзу // Право України.- 2003.-№9.- С. 142-146.
24. Петров Р.А., Федорчук Д.Е. Телеологічне тлумачення як спосіб забезпечення ефективності права за практикою Європейського Суду Правосуддя // Правничий часопис Донецького університету.- 1999.-.№ 3.-С.24-31.
25. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2-nd edition.
26. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6-th edition.

Тема 4. Співвідношення права Європейського Союзу та національних правових систем держав-членів Європейського Союзу

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Доктрина верховенства права ЄС над національним правом держав-членів. Практика Суду ЄС з цього приводу:
  - а) розвинення доктрини верховенства права ЄС:
    - перше згадування та основні визначення (справи *Costa v. ENEL, Van Gend en Loos*);
    - співвідношення права ЄС та національних правових систем держав-членів (справи *Simmenthal SpA №2, Factortame, Internationale Handelgesellschaft*);
    - проблема практичного застосування доктрини верховенства права ЄС та її подальший розвиток;
  - б) проблеми утвердження доктрини верховенства права в державах-членах (на прикладах Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії). Рішення по справі *PSPP* Конституційного Суду ФРН у 2020 р.

2. Розвинення Судом ЄС доктрини прямої та непрямой дії права ЄС:
  - а) пряма дія права ЄС:
    - основне визначення прямої дії права ЄС в справі *Van Gend en Loos*;
    - умови прямої дії права ЄС;
    - типи законодавства ЄС, здатного мати пряму дію (установчі договори, міжнародні угоди, регламенти, регламенти Ради Міністрів, директиви, та ін.);
    - вертикальна та горизонтальна пряма дія права ЄС. Поняття “еманації держави” в праві ЄС (справи *Defrenne v. SABENA (№2, Foster v. British Gas)*);
  - б) непряма дія права ЄС (справа *Von Colson*):
    - повноваження суду держави-члена з тлумачення національного законодавства, в якому імплементується право ЄС (справи *Marleasing SA, Faccini Dori*);
    - розвинення доктрини непрямой дії права ЄС (справа *Von Colson*).
3. Відшкодування шкоди, заподіяної державами-членами ЄС індивідам, згідно з рішенням у справі *Francovich*:
  - а) принцип відшкодування шкоди, заподіяної державами-членами індивідам, та доктрина прямої дії права ЄС;
  - б) умови відшкодування шкоди, заподіяної державами-членами індивідам, у справі *Francovich*.
4. Відшкодування шкоди індивідам, заподіяної інститутами ЄС, та її відмінність від принципу відшкодування у справі *Francovich*.
5. Перегляд рішень інститутів ЄС. Процедура перегляду рішень інститутів ЄС:
  - а) поняття “типу актів, відкритих до перегляду”;
  - б) позивач у законодавстві ЄС і практиці Суду ЄС;
  - в) процесуальне або матеріальне порушення права ЄС як підстава для перегляду рішень інститутів ЄС;
  - г) процесуальний строк перегляду рішень інститутів ЄС згідно зі статтею 263(5) ДФЄС.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 9-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2019. 442 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Андрійчук О. Кореляція стосунків між державами – членами ЕУ та комунітарними органами // Юридичний журнал. – 2007. – № 7-8. – С. 58-61.
4. Смирнова К. Екстериторіальна дія права Європейського Союзу: досвід для України / К.Смирнова // Право України. – 2014. - № 4. – С. 153-160.
5. Пархоменко Н. Взаємодія міжнародного, європейського та національного права: теоретичні засади / Н.Пархоменко // Право України. – 2014. – № 5. - С. 52-62.
6. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2-nd edition.
7. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6th edition.

Тема 5. Права людини в Європейському Союзі

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Захист прав людини та ЄС.
2. Європейська Конвенція з прав людини та основних свобод 1950 р.
3. Принцип поваги фундаментальних прав людини в праві ЄС.
4. Взаємозв'язок між Європейською Конвенцією з прав людини 1950 р. та Хартією з прав людини та фундаментальних свобод ЄС 2001 р.
5. Перспективи приєднання ЄС до Європейської Конвенції з прав людини 1950 р.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
3. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.).- Офіційний Вісник України. – 1998.- №13.
4. Європейська Соціальна Хартія (переглянута) (1996 р.) // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
5. Європейська Конвенція проти тортур і нелюдського або такого, що принижує гідність, ставлення 1987 р.: Закон України №33/97-ВР// Офіційний Вісник України.- 1998.- №13.

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Арнольд Р. Юридичні наслідки приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Вісник Конституційного Суду України.-2012-№4-С.63-68.
4. Муравйов В., Святун О. Захист прав людини в Європейському Союзі // Право України.-2011.-№6.-С. 85-100.
5. Анакіна Т. Співвідношення прецедентної практики судів Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини // Підприємництво, господарство і право- 2008- № 8-С.145-148.
6. Венецька О. Проблематика прав людини у відносинах Європейського Союзу з третіми державами // Право України.-2010.-№1.-С. 116-121.
7. Мармазов В.Є. Про телеологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод // Право України.-2004.-№1.-С.26-29.
8. Шевчук С. Європейська концепція «установленої судової практики» та її вплив на правотворчу функцію Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 2. – С. 93 – 101.
9. Темченко В. Особливості співвідношення Європейської конвенції з прав людини, практики Страсбурзького суду та Конституційного суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 4. – С. 91 – 99.
8. Шевчук П., Головка-Гавришева О.І. Європейська соціальна політика: економічні та правові аспекти (навч. пос.)/ П.Шевчук, О. Головка-Гавришева. – Львів: Ліга-Прес, 2010. – 222 с.

9. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2-nd edition.
10. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6-th edition.
11. Victor Davio, Elise Muir, *Introduction. The ECHR in the ECJ's Case Law Post-Charter: A Dual Perspective*, European Papers – a Journal on Law and Integration – Vol. 8, 2022, No. 1, pp. 317-322.

Тема 6. Внутрішній ринок Європейського Союзу

Лекції – 6 год., групові заняття – 4 год., самостійна робота – 20 год.

Заняття №1

1. Внутрішній ринок ЄС як головна мета європейської інтеграції:
  - а) концепція “внутрішнього ринку” в праві ЄС та перешкоди на шляху його створення та функціонування;
  - б) Внутрішній ринок ЄС та гармонізація законодавства держав-членів;
2. Вільний рух товарів у межах внутрішнього ринку ЄС:
  - а) фіскальні заходи впливу на вільний рух товарів у межах внутрішнього ринку ЄС:
    - заборони митних зборів та еквівалентних їм зборів з боку держав-членів ЄС (стаття 30 ДФЄС) (справи *Statistical Levy, San Giorgio та ін.*);
    - усунення дискримінаційного оподаткування товарів, що походять з інших держав-членів (стаття 110 ДФЄС) (справи *Alfonse Lütticke, John Walker, Commission v. UK, Humblot v. Directeur des services fiscaux, Commission v. Greece та ін.*);
    - винятки щодо застосування обмежувальних заходів з боку держав-членів (стаття 36 ДФЄС) (справи *Commission v. Ireland, Commission v. Italy, R. v. Henn & Derby, Commssion v. UK (Newcastle Disease) та ін.*);
  - б) нефіскальні заходи впливу на вільний рух товарів у межах внутрішнього ринку ЄС (стаття 34 ДФЄС):
    - кількісні обмеження вільного пересування товарів у межах ЄС (справи *Fink-Frucht, Commission v Ireland (Buy Irish Compaign) та ін.*);
    - інші еквівалентні кількісним обмеженням заходи щодо вільного пересування товарів у межах ЄС (Директива 70/50 ЕЕС, справи *Dassonville, Cassis de Dijon та ін.*);
    - недискримінаційні торгівельні приписи, які можуть обмежувати вільний рух товарів у ЄС (справа *Keck & Mithouard та ін.*).
3. Вільний рух працівників у межах внутрішнього ринку ЄС (статті 45-48 ДФЄС):
  - а) визначення терміну “працівник” у практиці СУД ЄС (Регламент 1612/68, Регламент 1251/70, Директива 68/360, справи *Lawrie-Blum, Levin та ін.*);
  - б) права працівника та членів його родини на рівність ставлення до них, вільне пересування, мешкання, соціальні пільги (Регламент 1612/68, Директива 2004/38, Директива 68/360, справа *Diatta v. Land Berlin, R. v. Immigration Appeals Tribunal and Surinder Singh, Netherlands v. Reed, Morson and Jhanijan v. Netherlands та ін.*);
  - в) легітимне обмеження вільного пересування працівників (стаття 45(3) та 45(4) ДФЄС, Директива 64/221, справи *Sotgiu, R. v. Bouchereau, Rutili та ін.*)

Заняття № 2

1. Свобода ділового заснування в межах внутрішнього ринку ЄС (стаття 49 ДФЄС):
  - а) суб'єкти користування свободою ділового заснування (справа *SA Hercules Chemicals NV v. Commission та ін.*);
  - б) дискримінаційні та недискримінаційні заходи та умови їх виправдання з боку держав-членів (стаття 52(1) ДФЄС, справи *Reyners v. Belgium, Steinhauser v. City of Biarritz та Rewe-Zentrale AG v. Bundesmonopolverwaltung fur Branntwein та ін.*);

- в) визнання кваліфікацій та дипломів про освіту в межах внутрішнього ринку ЄС (Директиви 89/48 та 92/51, справи *Thieffy, Heylens, Vlassopoulou та ін.*);
  - г) свобода ділового заснування компаній (стаття 54 ДФЄС, справи *Segers, Commission v. France, Commission v. Italy, Daily Mail, Centros та ін.*).
2. Вільний рух послуг у межах внутрішнього ринку ЄС (статті 56-62 ДФЄС):
    - а) “послуги” згідно з правом ЄС. Відмінність свободи надання послуг від свободи ділового заснування (стаття 57 ДФЄС, справи *Bond, Gravier, Sacchi, Binsbergen та ін.*);
    - б) дискримінаційні та недискримінаційні заходи та умови їх виправдання з боку держав-членів (статті 51-54 ДФЄС);
    - в) свобода отримання послуг у межах внутрішнього ринку ЄС (Директиви 64/221 та 73/148, справа *Luisi and Carbone та ін.*).
  3. Легітимне обмеження свобод у межах внутрішнього ринку ЄС:
    - а) відсутність транскордонного елементу ЄС (справа *Debaue та ін.*);
    - б) обмеження на підставі охорони громадського порядку, суспільної безпеки та публічного здоров'я (статті 36 та 52 ДФЄС). Практика Суду ЄС з цього приводу (Директива 64/221);
    - в) заборона роботи в “публічному секторі” (стаття 45(4) ДФЄС).
  4. Вільний рух капіталу в межах внутрішнього ринку ЄС (статті 63-75 ДФЄС, Директиви 88/361, 91/308 та 89/117, справи *Luisi and Carbone, Sanz de Lera, Bachmann v. Belgium, Rutili, Bordessa, Association Eglise та ін.*).

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
3. Регламент Ради Міністрів 1612/68 (О.І. 1968 L257/2).
4. Регламент Ради Міністрів 1251/70 (О.І. 1970 L142/24).
5. Директива 2004/38 (О.І. 2004 L229/35)
6. Директива 64/221/ЕЕС (О.І. 1963-4 Спец. Ed.117).
7. Директива 70/50/ЕЕС (О.І. 1970 L13/29).
8. Директива 73/148/ЕЕС (О.І. 1973 L172/14).
9. Директива 77/452/ЕЕС (О.І. 1977 L176/1).
10. Директива 78/686/ЕЕС (О.І. 1978 L233/1).
11. Директива 88/361/ЕЕС (О.І. 1988 L178/5).
12. Директива 89/48/ЕЕС (О.І. 1989 L19/16).
13. Директива 89/117/ЕЕС (О.І. 1989 L044).
14. Директива 91/308/ЕЕС (О.І. 1991 L166).
15. Директива 92/51/ЕЕС (О.І. 1992 L209/29).
16. Директива 93/16/ЕЕС (О.І. 1993 L165/1).
17. Директива 98/5/ЕС (О.І. 1998 L 077).
18. Резолюція 1993 р. про возз'єднання родини, Minutes of the Home Affairs Council, June 1993, SN 2828/1/93.
19. Резолюція 1994 р. про статус підприємців (О.І. 1996, С 274/7).
20. Резолюція 1994 р. про статус студентів в державах-членах ЄС (О.І. 1996, С 274/10).
21. Резолюція 1996 р. про статус довготривалих резидентів з третіх країн в ЄС (О.І. 1996, С 80/2).
22. Резолюція 1997 р. про боротьбу з фіктивними шлюбами (О.І. 1997, С 382/1).

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
5. Ященко К. Заборона стягнення митних зборів та зборів еквівалентної дії з товарів, що перетинають кордони держав-членів усередині ЄС // Юридичний журнал.-2004.-№9(27).-С.40-43.
6. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2-nd edition.
7. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6-th edition.

Тема 7. Економічний та Валютний Союз

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Історія створення ЄВС.
2. Інституційні перетворення в ЄС на шляху до створення ЄВС.
3. Сучасне і майбутнє ЄВС.
4. Переваги і недоліки запровадження єдиної валюти-євро.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
3. Директива 70/50/ЕЕС (О.І. 1970 L13/29).

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.

Тема 8. Спільна політика оборони і безпеки ЄС

Лекції – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Історія створення Спільної політики оборони і безпеки ЄС.
2. Інституційні перетворення в ЄС на шляху до створення Спільної політики оборони і безпеки ЄС.
3. Сучасне і майбутнє Спільної політики оборони і безпеки ЄС.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

4. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
5. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
6. Директива 70/50/ЕЕС (О.І. 1970 L13/29).

Література

3. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
4. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.

Тема 9. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною.

Наближення законодавства України до *acquis* ЄС. Процедура вступу України до ЄС

Лекції – 4 год., групові заняття – 4 год., самостійна робота – 20 год.

1. Угоди, які регулюють співробітництво між ЄС та іншими країнами.
2. Історія відносин між Україною та ЄС.
3. Угода про асоціацію між ЄС і Україною. Зміст, цілі та наслідки для правової системи України.
4. Заснування зони глибокої та всеосяжної вільної торгівлі між ЄС і Україною.
5. Імплементация і ефективне застосування Угоди про асоціацію в правовій системі України.
6. Статус «країни-кандидата» на вступ до ЄС. Процедура вступу України до ЄС.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
3. [Рішення Європейської Ради від 23 червня про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС.](#)
4. Постанова Верховної Ради України «[Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції](#)» від 29.07.2022 р., №2883-ІХ.
5. Угода про асоціацію між Європейським Союзом і Україною від 27.06.2014 р. <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344>.
6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами: Закон України №1678 - VII від 16.09.2014 р. // Відомості Верховної Ради України, 2014, №40.
7. [Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України"](#): Указ Президента України №448/2021.
8. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. №1629-IV // Урядовий кур'єр. – 2004. - № 74.
9. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98 // Урядовий Кур'єр.- 1998.- № 114-115.
10. Про Концепцію адаптації України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496 // Офіційний Вісник України. - 1999.- № 33.
11. [Пульс Угоди, Моніторинг реалізації Плану заходів з реалізації Угоди про асоціацію.](#)

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Петров Р. «Транспозиція» права як складова процесу приведення законодавства України у відповідність до «acquis» Європейського Союзу // Право України, №6, 2013, С. 70-76.
4. Петров Р. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України // Право України, №1-2, 2012, С. 300-306.
5. Петров Р. Транспозиція "acquis" Європейського Союзу в правові системи третіх країн: монографія / Р. А. Петров. – К. : Істина, 2012. – 356 с.
6. Макаруха З. Відносини Україна — Європейський Союз: від партнерства до асоціації та економічної інтеграції // Право України, №6, 2013, С.51-58.
7. Костенко О. Правова природа асоціації у практиці Європейського Союзу // Право України, №6, 2013, С. 225-255.
8. Андрійчук О. Європейське право в Україні: кілька практичних міркувань // Юридичний журнал. – 2006. – № 8. – С. 23 – 24.
9. Микієвич М.М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами: Монографія.-Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.-200 с.
10. Петров Р.А., Кисельова Т.С. Зближення і гармонізація законодавства в праві Європейського Союзу та міжнародному праві // Правничий часопис Донецького університету.-2000.-№2(5).-С.29-35.
11. Ван Дер Лу Г. Нова зона вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною: «глибока» і «всеосяжна»? // Право України.- 2013. - № 6, С. 59- 69.
12. Вишняков О. К. Режим генералізованих тарифних преференцій ЄС // Право України. — 2006. — № 10. — С. 37-42.
13. Вишняков О. К. Європейський Союз: дискримінаційний режим у торгівлі з Україною // Право України. — 2005. — № 9. — С. 128-131.
14. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент / П. Ван Елсуwege // Право України. – 2015. - № 8. – С. 9-17.
15. Петров Р. Конституційні аспекти імплементації угод про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, Молдовою і Грузією / Р. Петров // Право України. – 2015. - № 8. – С. 33-41.
16. Муравйов В. Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / В. Муравйов // Право України. – 2015. - № 8. – С. 17-33.
17. Костюченко Я. Актуальні питання інституційного механізму Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / Я. Костюченко // Право України. – 2015. - № 8. – С.42-53
18. Березовська І. Концепція прозорості в Угоді про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом / І. Березовська //Право України. – 2015. - № 8. – С.53-65.
19. Микієвич М. Імплементація права ЄС у сфері інтелектуальної власності в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / М. Микієвич, Н. Сорока // Право України. – 2015. - № 8. – С.65-75.
20. Смирнова К. Імплементація положень про конкуренцію в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у сфері державних закупівель / К. Смирнова // Право України. – 2015. - № 8. – С. 75-83.
21. Головка-Гавришева О. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо правового регулювання співробітництва з соціальних питань / О. Головка-Гавришева // Право України. – 2015. - № 8. – С. 102-112.
22. HOLOVKO-HAVRYSHEVA, O. (2020). Legal regulations of the consumer protection in Ukraine with regard to Ukraine's obligation of adaptation to the EU legislation, *Przegląd Europejski*, Vol.4, 4(2020): 61-78.
23. Головка-Гавришева О. І. Правові аспекти співробітництва між Європейським Союзом і причорноморськими країнами / О. І. Головка-Гавришева // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. :

Державне управління. - 2013. - Т. 214, Вип. 202. - С. 31-36. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2013_214_202_7.

Тема 10. Громадянство Європейського Союзу

та правове становище громадян третіх країн в Європейському Союзі

Лекції – 2 год., групові заняття – 2 год., самостійна робота – 10 год.

1. Правові засади громадянства ЄС (статті 18 - 24 ДФЄС, Директива 2004/58 щодо прав громадян ЄС та членів їх родин вільно пересуватись та мешкати на території держав-членів ЄС, Директива 93/109 про право голосування в Європейський Парламент, Директива 94/80 про право голосувати на муніципальних виборах, Рішення Ради Міністрів 95/553 про дипломатичний та консульський захист громадян ЄС).
2. Співвідношення прав громадян ЄС і громадян третіх країн. Політичні права громадян третіх країн (Хартія фундаментальних прав людини ЄС).
3. Права громадян третіх країн на внутрішньому ринку ЄС.
4. Відмінності правового становища суб`єктів господарювання України від правового становища суб`єктів господарювання третіх держав:
  - а) законодавство ЄС, що регулює правове становище громадян та суб`єктів господарювання третіх держав в ЄС (Регламент 492/2011, Директива 2004/58, Директива 68/360);
  - б) правове становище громадян та суб`єктів господарювання третіх держав в ЄС згідно з положеннями двосторонніх угод між третіми державами та ЄС;
  - в) умови доступу суб`єктів господарювання та громадян України до території ЄС та свобод внутрішнього ринку ЄС (справи *Netherlands v. Reed*, *Diatta v. Land Berlin*, *Seco*);
  - г) здійснення суб`єктами господарювання України господарської діяльності в ЄС (справа *Rush Portuguesa Lda*);
  - д) соціальні та інші права громадян третіх держав/України в ЄС;
  - е) заходи щодо усунення дискримінаційних обмежень правового становища громадян та суб`єктів господарювання третіх держав в ЄС.
5. Зміни в законодавстві ЄС щодо статусу громадян третіх країн після Лісабонського договору (Розділ II ДФЄС (ст. 77-80) щодо віз, притулку, імміграції та інших питань, пов'язаних з вільним рухом осіб в ЄС (Спільна імміграційна політика ЄС (ст. 79 ДФЄС) Угоди про реадмісію ЄС з третіми країнами (ст. 79(3) ДФЄС)).
6. Тимчасовий захист українських громадян в ЄС під час війни (Рішення Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 р. про застосування Директиви ЄС 2001/55).
7. Он-лайн опитування щодо якості курсу.

Джерела для ознайомлення

Нормативні акти

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С.
2. Джерела права ЄС доступні англійською мовою на <https://europa.eu/european-union/law/treaties_en> або українською мовою на <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/pravo-yes>>.
3. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01): хрестоматія / упоряд. Б. В. Бабіна. – О.: Фенікс, 2012. – 291 С.
4. Регламент Ради ЄС 492/2011 (О.І. 2011 L141).
5. Директива 2004/58 (О.І. 2004 L229/35).
6. Директива 93/109/ЄС (О.І. 1993 L329/34).

7. Директива 94/80/EC (O.J. 1994 L368/38).
8. Резолюція 1994 р. про доступ до зайнятості громадян третіх країн - довготермінових резидентів в ЄС, Minutes of the Home Affairs Council, June 1994, EN 7760/94.
9. Резолюція 1994 р. про доступ громадян третіх країн до ЄС з метою зайнятості та надання послуг (O.J. 1996, C 274/3).
10. Рішення Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 р. про застосування Директиви ЄС 2001/55 (O.J. 2022 L71/1).

Література

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Ворона Д. М. Шенгенська і візова інформаційні системи як форма боротьби з нелегальною імміграцією // Право України, № 1-2, 2013, С. 284-289.
4. Смирнова К. Правові питання вільного пересування осіб у Європейському Союзі та візова політика ЄС // Право України, № 6, 2011, С.101-104.
5. Petrov R.A. "Rights of third country / Newly Independent States` nationals to pursue economic activity in the EU" // European Foreign Affairs Review, v. 4, issue 2, 1999. - С.235-251.

Контрольна робота

Визначається перелік тем, з яких проводиться контрольна робота, описується форма, в якій проводиться контроль (тести, розв'язання кейсів тощо). За потреби, наводиться приклад завдання.

Контрольна робота у формі он-лайн тестів проводиться за темами курсу 1-9. Студентам потрібно самостійно відкрити питання тесту на порталі НаУКМА DistEdu та відповісти на запитання тесту. Програма автоматично розрахує підсумковий бал кожного студента.

Екзамен

Екзамен проводиться в письмовій формі шляхом розгорнутих відповідей на три з восьми теоретичних питань та вирішити одну з двох практичних задач. Відповіді мають містити викладення і обґрунтування власної думки студента з посиланнями на першоджерела, включаючи інтернет-ресурси. Правила цитування або відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015, або один з міжнародних стилів цитування (MLA style, APA-1,2, Chicago/Turabianstyle, Harvard style, ACS, AIP, IEEE, Vancouver, OSCOLA, APS, Springer MathPhys Style та ін.). У разі відсутності належного цитування або наявності плагіату уся екзаменаційна робота не зараховується і оцінюється на «незадовільно» у відповідності з Положенням НаУКМА про академічну доброчесність від 07.03.2018 р..

Базові навчальні та науково-практичні видання

1. Право Європейського Союзу: підручник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 10-е видання, змінене і доповнене. Харків: Право, 2021. 484 С.
2. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у 3-х книгах / за заг. ред. В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К: Ін Юре. – 2015.
3. Chalmers Damian, Gareth Davies, Monti Giorgio, European Union Law. Cases & Materials, CUP, 2012, 2-nd edition.

4. Craig Paul, de Búrca Gráinne, EU Law. Cases and Materilas, OUP, 2015, 6-th edition.

ПОЛІТИКА КУРСУ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Визначаються вимоги, які ставить викладач(ка) до прослуховування курсу, описуються всі специфічні вимоги для успішного проходження курсу, які ставить викладач (кафедра). Наприклад, методика навчання, вимоги до письмових робіт, комунікація зі студентами, академічна доброчесність.

Умови визначення навчального рейтингу

Орієнтовні умови при використанні накопичувальної системи оцінювання

Вид роботи	Максимальна кількість балів за виконану роботу	
	7 семестр	
Написання контрольного модульного тесту.		Правильне розв'язання всіх завдань – до 20 балів.
Здійснення порівняльно-правового аналізу або узагальнення судової практики (за методологією, узгодженою з викладачем) та його презентація на семінарському занятті за узгодженням з викладачем.		Повністю виконане завдання – до 30 балів. Критерії оцінювання: 1) аналіз релевантної судової практики – до 10 балів; 2) здійснення порівняльно-правового аналізу - до 10 балів; 3) якість презентації - до 10 балів.
Підготовка наукового проекту за темою з права ЄС, узгодженою з викладачем. Оформлення відповідно до правил оформлення та структури курсових робіт. Обсяг – до 5000 слів, належне цитування джерел - обов'язкове.		Повністю виконане завдання – до 30 балів. Критерії оцінювання: 1) аналіз релевантної судової практики та наукових джерел – до 10 балів; 2) застосування правових і міждисциплінарних методів наукового дослідження - до 10 балів; 3) наукова структура роботи - до 10 балів.
Отримання сертифікату про проходження курсу «Угода про асоціацію Україна-ЄС» на https://eu-agreement.ed-era.com/		- 10 балів
Підготовка та подання до друку публікації з тематики курсу, підготовленої під керівництвом викладача НаУКМА. Факт подання до друку має бути підтверджено відповідними письмовим повідомленням видавця.		Підготовка і подання до друку: - тез доповіді на науковій конференції – до 10* балів; - статті до українського видання, що має статус фахового відповідно до вимог МОН – до 20* балів; - статті до рецензованого видання (Scopus/WoS)– до 30* балів; - статті до іншого міжнародного правового видання (за згоди викладача) – до 20* балів за погодженням з викладачем.
		* Кількість балів визначається викладачем з урахуванням актуальності та оригінальності теми, глибини її опрацювання, наявності

		посилань на іноземні (окрім країн СНД) джерела, рівня аргументації, ґрунтовності висновків.
Участь у заходах кафедри міжнародного і європейського права з євроінтеграційної тематики		Ґрунтовна доповідь на актуальну тему, що супроводжується оригінальними висновками – до 30 балів на міжнародних наукових конференціях з євроінтеграційної тематики (напр. у розділах для молодих вчених). Участь у відкритих заходах кафедри з євроінтеграційної тематики (публічних лекціях і семінарах, заходах Школи Жана Моне, дискусіях тощо) – до 10 балів за погодженням з викладачем.
Участь у moot courts з права ЄС (національний фінал та/або міжнародний раунд змагання)		Як доповідач/відповідач/автор письмового меморандуму – до 30 балів. Як учасник команди, що допомагає у підготовці - 10 балів.
Підготовка бібліографії з права ЄС, розробка навчальних електронних матеріалів для курсу з права ЄС, редагування навчальних матеріалів з права ЄС за узгодженням з викладачем.		Одноосібно – до 10 балів. У складі творчої команди – до 5 балів.
«Бонусні» бали за активну роботу під час семінарських занять – доповнення, участь у дискусії тощо		Активна робота під час аудиторного заняття – 1 бал. (максимально – 10 балів за курс)
Сукупний рейтинг	не більше 60 балів	

Критерії складання екзамену

Характеристика відповіді	Максимальна кількість балів
Надано правильні відповіді на 3-три аналітичних теоретичних питання. Обов'язково дотримуватися стандартів академічної доброчесності, належного цитування, наявності лапок при цитуванні тексту.	30
1 практичне завдання (кейс) розв'язано правильно з належною аргументацією розв'язання.	10
Разом	40 балів

Загальні компетентності: 1-13, 14-17

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності: 1-13, 16-20

Програмні результати навчання: 1-26

Приклад питання модульного контрольного тесту:

Визначення поняття «заходи еквівалентної дії, як кількісні обмеження торгівлі» Суд ЄС не розтлумачив у справі:

1. *Cassis de Dijon*
2. *Dassonville*
3. *Keck*
4. *Reinheitsgebot für Bier*.

Приклад практичного завдання (кейсу)

Джон Марвін, громадянин Великої Британії, маючи намір придбати 40% акцій французької компанії з виробництва сільськогосподарських продуктів, звернувся до Міністерства економіки Франції для реєстрації іноземної інвестиції відповідно до чинного французького законодавства. Проте в реєстрації інвестиції панові Марвіну було відмовлено на тій підставі, що згідно з національним законодавством реєстрація потребує спеціального дозволу, для отримання якого іноземному інвесторові треба довести, що інвестиції сприятимуть значному розвитку французької економіки.

Джон Марвін вважає, що було порушено його право на вільний рух капіталу в межах ЄС. На це Міністерство економіки офіційно відповіло, що, імплементуючи норми права ЄС, Франція, з іншого боку, має на меті захист внутрішнього ринку від іноземного впливу, що, будучи не контрольованим, становило б загрозу національній безпеці.

Що можна порадити пану Марвіну? Чи зміниться ваше рішення, якщо за обставинами справи підприємство, акції якого пан Марвін хоче придбати, займається здебільшого виготовленням електронної техніки на замовлення Міністерства оборони Франції? Чи зміниться ваше рішення, якщо пан Марвін буде громадянином США?

Приклад відповіді на питання письмового екзамену на відмінну оцінку

У чому полягає практичне значення розмежування вертикальної та горизонтальної прямої дії права ЄС? Розкрийте поняття “еманації держави” в праві ЄС.

Розмежування вертикальної та горизонтальної прямої дії права ЄС влучно охарактеризував В. Муравйов у своїй лекції «Загальні принципи правопорядку європейського союзу» [1, с.252]. Так, у своїй лекції автор зазначає, що у випадку, якщо –

*«зобов’язання за Договорами покладаються на саму державу-член, положення може створити **вертикальну пряму дію**, що створює відносини між індивідом та державою-членом. Тому такі положення можуть застосовуватися лише до держави-члена, а не до фізичних осіб» [1, с.251].*

Поряд з цим автор зазначає, що -

«Горизонтальна пряма дія виникає там, де зобов’язання передбачаються для фізичних осіб, створюючи відносини між фізичними особами» [1, с.252].

Пропоную проаналізувати та осмислити слова автора.

Я зрозуміла сказане так, що у випадку вертикальної прямої дії ми маємо справу із правовідносинами, що виникають між особою та державою-членом. Наприклад, держава-член порушує права особи, які встановлені та забезпечується правом ЄС. Тоді особа має право звернутися до національного суду за захистом своїх прав.

Паралельно з цим, горизонтальна пряма дія уможливорює право особи, чиї права згідно права ЄС порушені іншою особою, звернутися до національного суду за їх захистом. Це може бути, наприклад, правовідносини, що виникають з договору між двома підприємцями.

В цьому контексті важливо наголосити на понятті «еманації держави» в праві ЄС, визначення якого вперше здійснив [European Court of Justice](#). Принагідно згадати справу *Foster, A. and others v. British Gas plc*, [Case C-188/89](#), вона стосувалася загалом трудового спору щодо дискримінації.

Так, вважаємо за необхідне надати коротке резюме з рішення *Foster, A. and others v. British Gas plc*, [Case C-188/89](#):

1 . Unconditional and sufficiently precise provisions of a directive may be relied upon against organizations or bodies which are subject to the authority or control of the State or have special powers beyond those which result from the normal rules applicable in relations between individuals . They may in any event be relied upon against a body, whatever its legal form, which has been made responsible, pursuant to a measure adopted by the State, for providing a public service under the control of the State and has for that purpose special powers beyond those which result from the normal rules applicable in relations between individuals.

Із вищесказаного зрозуміло, що еманация держави — це термін, який використовується на позначення органів влади (державних органів або організацій), котрі підпорядковані владі чи контролю з боку держави або мають спеціальні повноваження. До таких органів може застосовуватися вертикальна пряма дія права ЄС. Варто наголосити, що положення директиви мають бути безумовні та точні, що загалом є критерієм для уможливлення прямої дії.

Використані джерела:

1. Муравйов В. Лекція професора В. Муравйова: «Загальні принципи правопорядку Європейського Союзу». *Європейське право*. 2012. № 2/4. С. 245–260.;
2. *Foster, A. and others v. British Gas plc*, [Case C-188/89](#).

Задача.

У січні листопаді 2019 р. німецька компанія «Вальд ГмбГ» уклала договір із українським ТзОВ «Ліси Карпат» на поставку до Німеччини шпону букового дерева у грудні 2020 р. Проте українська митниця не дозволила експорт лісоматеріалів до ФРН на підставі Закону України від 2015 р. про мораторій на вивезення лісу-кругляку і лісоматеріалів. Які шляхи захисту своїх прав мають суб'єкти господарювання у ФРН та в Україні на підставі Угоди про асоціацію між ЄС та Україною? Обґрунтуйте свою думку.

Відповідно до статті 35 Угоди про асоціацію між ЄС та Україною

«Жодна Сторона не повинна запроваджувати або зберігати в силі будь-які заборони чи обмеження або заходи еквівалентної дії щодо імпорту будь-якого товару іншої Сторони або експорту чи продажу для експорту будь-якого товару, призначеного для території іншої Сторони, за винятком випадків, передбачених в цій Угоді або відповідно до Статті XI [ГАТТ 1994](#) та її приміток щодо тлумачення. Із цією метою Статтю XI ГАТТ 1994 та її примітки щодо тлумачення включено до цієї Угоди, і вони є її невід'ємною частиною».

Якщо проаналізувати ситуацію виключно відштовхуючись від норм Угоди про асоціацію та норм ЄС щодо вільної торгівлі, то можна дійти висновку, що наявні порушення статті 35 Угоди, Статті XI [ГАТТ 1994](#), і це, загалом, є перепорою для реалізації положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною щодо вільної торгівлі.

Насправді, я вважаю, що проблема постає у недосконалості законотворення, адже непродумані кроки законодавців, зокрема щодо ухвалення Закону України від 2015 р. про мораторій на вивезення лісу-кругляку і лісоматеріалів, призводять до уповільнення інтеграційного поступу України до ЄС. Більше того, такі закони жодним чином не сприяють захисту українських лісів. Проблема контрабанди лісу-кругляку періодично вириває на поверхню у ЗМІ, після чого жваво обговорюється у парламенті.

Очевидно, що Німеччина може, наприклад, в порядку Додатку 2 до [Угоди про заснування Світової організації торгівлі](#) про «Домовленості про правила та процедури вирішення спорів» (далі – Домовленості), а також безпосередньо на підставі статті 306 Угоди про асоціацію оскаржити мораторій

щодо експорту лісу-кругляку та лісоматеріалів в порядку арбітражного розгляду спору. Відповідно до статті 1 Домовленостей

«Правила та процедури цієї Домовленості застосовуються до спорів, які подаються на розгляд відповідно до положень про консультації і вирішення спорів тих угод, які перелічено у [Доповненні 1](#) до цієї Домовленості (які у цій Домовленості іменуються охоплені угоди)».

Відповідно до статті 303 Угоди:

«У разі, якщо Сторони не змогли вирішити спір шляхом консультацій, як це передбачено статтею 305 цієї Угоди, то Сторона-скаржник може подати запит про створення арбітражної групи».

У доповненні 1, зокрема, йдеться про Генеральну угоду про тарифи й торгівлю 1994 року (належить до Додатку 1А: Багатосторонні угоди з торгівлі товарами). Тому, зазначений документ щодо вирішення спорів в цій ситуації може бути застосовний. Крім того, в цьому документі передбачені також інші варіанти врегулювання спорів (групи експертів, консультації, добрі послуги, примирення і посередництво), тим не менш, я одразу наголосила на арбітражі, адже ЄС скористався оскарженням мораторію саме в порядку арбітражного розгляду після невдалих консультацій. Але треба наголосити, що аналогічний порядок вирішення спорів викладений в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Важливим є те, що відповідно до статті 313 Угоди про асоціацію після винесення арбітражною групою постанови

«Сторона-відповідач повинна повідомити Стороні-скаржнику та Комітету з питань торгівлі до закінчення обґрунтованого строку про будь-які заходи, вжиті з метою виконання постанови арбітражної групи».

Якщо сторона не повідомляє скаржника про вжиті з метою виконання постанови арбітражної групи заходи, то сторона-відповідач повинна, якщо цього вимагає Сторона-скаржник, надати пропозицію щодо тимчасової компенсації. Відповідно до частини другої статті 315 Угоди про асоціацію -

«Якщо не буде досягнуто угоди про компенсацію..., тоді сторона-скаржник матиме право після повідомлення Стороні-відповідачу та Комітету з питань торгівлі призупинити зобов'язання, які випливають з будь-якого положення, яке міститься у Главі про зону вільної торгівлі, на рівні, еквівалентному анулюванню або скороченню, спричиненому порушенням».

Поряд з цим, на мою думку, Україна зобов'язана захищати свої національні інтереси, зокрема в питанні лісового господарства та охорони навколишнього середовища. В цьому випадку ситуація складається так, що Україна має можливість обґрунтувати в арбітражі, або під час застосування інших процедур, запровадження мораторію щодо особливо-цінних природних ресурсів, яким зокрема є ліс-кругляк. Угоди СОТ (про деякі йшлося вище), і Угода про асоціацію з ЄС передбачають винятки із зобов'язань. Здається, що можна було б обмежити експорт цінної деревини іншим способом ніж запровадження мораторію. Так, відповідно до частини першої статті 11 Генеральної угоди з тарифів і торгівлі встановлюється, що -

*«Ніякі заборони чи обмеження, **крім** мит, податків, чи інших зборів, чи то у формі квот, імпорتنих або експортних ліцензій чи інших заходів, не повинні встановлюватися або застосовуватися будь-якою стороною щодо імпорту будь-якого товару, який походить з території будь-якої іншої сторони, або щодо*

експорту чи продажу на експорт будь-якого товару, призначеного для ввезення на територію будь-якої іншої сторони».

Зі сторони України має бути належним чином аргументовано можливість застосування, наприклад, частини другої статті 271 Угоди про асоціацію, відповідно до якої можна застосовувати кількісні обмеження або заходи еквівалентної дії, що відповідають державній політиці або громадській безпеці; мають на меті захист життя та здоров'я людини, тварини або рослини чи захист промислової і комерційної власності.

Крім того, відповідно до статті 294 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС встановлюється, що

*«З метою сприяння сталому управлінню лісовими ресурсами Сторони зобов'язуються працювати разом для покращення правозастосування та управління в лісовій галузі та сприяти торгівлі **легальною і сталою лісовою продукцією**».*

Вбачається сумнів щодо того, що ліс-кругляк належить до категорії «сталої» лісової продукції, з огляду на що можна припустити можливість застосування відповідних обмежень на експорт.

*При виконання задачі використовувалася виключно нормативна база, посилання на яку зроблені по тексту.

Використані джерела:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. (в останній редакції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text);
2. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року ([ГАТТ 1994](#)).

Укладач(і): _____.

Затверджено на засіданні кафедри протокол № ____ від _____.

Завідувач кафедри _____.